

Rachel Refuses to be Comforted:

A Midrashic Lesson in Leadership

Rabbi Dr. Gil S. Perl

Eikvah Rabbah, Petichta 24

איכה רבה, פתיחתא כ"ד

The Holy One blessed be He said to the ministering angels: 'Come and let us go, you and I, and let us see what the enemies did in My Temple.' Immediately, the Holy One blessed be He and the ministering angels went, with Jeremiah before Him. When the Holy One blessed be He saw the Temple, He said: Certainly, this is My Temple and this is My resting place that enemies entered and did in it as they pleased. At that moment, the Holy One blessed be He was weeping and saying: Woe is Me for My Temple. My children, where are you? My priests, where are you? My beloved, where are you? What could I do for you? I warned you but you did not repent. The Holy One blessed be He said to Jeremiah: 'Today I am like a person who had an only son, made a wedding canopy for him, and he died within his wedding canopy; do you not feel pain for Me or for My son? Go and call Abraham, Isaac, Jacob, and Moses from their graves, as they know how to weep.' [Jeremiah] said before Him: 'Master of the universe, I do not know where Moses is buried.' The Holy One blessed be He said to him: 'Go, stand on the bank of the Jordan, raise your voice, and call: Son of Amram, son of Amram, arise and see your flock who have been consumed by enemies.' Immediately, Jeremiah went to the Cave of Makhpela and said to the patriarchs of the world: 'Arise, as the time has arrived that you are summoned before the Holy One blessed be He.' They said to him: 'Why?' He said to them: 'I do not know,' because he feared that they would say: In your days this befell our children? Jeremiah left them and stood on the bank of the Jordan, and called out: 'Son of Amram, son of Amram, arise, the time has arrived that you are summoned before the Holy One blessed be He.' He said to him: 'What is different about today that I am summoned before the Holy One blessed be He?' Jeremiah said to him: 'I do not know.' Moses left him and went to the ministering angels, as he was familiar with them from the time of the giving of the Torah. He said to them: 'Ministers On High, do you know why I am summoned before the Holy One blessed be He?' They said to him: 'Son of Amram, do you not know that the Temple has been destroyed and Israel has been exiled?' He was screaming and weeping until he reached the patriarchs of the world. Immediately, they rent their garments, placed their hands on their heads, and were screaming and weeping until the gates of the Temple. When the Holy One blessed be He saw them, immediately, "the Lord, God of hosts, called on that day for weeping and for baldness and for donning sackcloth" (Isaiah 22:12). Had it not been for the verse that is written, it would have been impossible to say it. They were weeping and walking from this gate to that gate like a person whose deceased relative is lying before him. The Holy One blessed be He was lamenting and saying: Woe to a king who was successful in his youth and in his old age was not successful.

...

Immediately, Abraham began [speaking] before the Holy One blessed be He and said: 'Master of the universe, at one hundred years You gave me a son. When he achieved cognition and was a thirty-seven-year-old young man, You said to me: Sacrifice him as a burnt-offering before Me. I became like a cruel person to him and had no mercy on him. Rather, I, myself, bound him. Will

אמר להן הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו ונלך אני ואיתם ונראה בביתי מה עשו אויבים בו, מיד הלך הקדוש ברוך הוא ומלאכי השרת וירמיה לפניהו, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא את בית המקדש, אמר בנדיא זהו ביתי וזהו מנוחתי שגבאו אויבים ועשו בו כרצונם. באותה שעה הנה הקדוש ברוך הוא בוכה ואמר אוי לי על ביתי, בני היכן אתם, כהני היכן אתם, אוהבי היכן אתם, מה אעשה לכם, התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה. אמר הקדוש ברוך הוא לירמיה, אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחיד ועשה לו חפה ומת בתוך חפתו, ואין לך כאב לא עלי ולא על בני, לך וקרוא לאברהם ליצחק וליעקב ומשה מקבריהם, שהם יודעים לבכות. אמר לפניהו רבונו של עולם איני יודע היכן משה קבור, אמר לו הקדוש ברוך הוא לך עמד על שפת הירדן והרם קולך וקרא בן עמרם בן עמרם עמד וראה צאנך שבלעום אויבים. מיד הלך ירמיה למערת המכפלה ואמר לאבות העולם, עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו לו למה, אמר להם איני יודע, מפני שהיה מתירא שלא יאמרו בו מיד היתה לבנינו זאת. הניחו ירמיה ועמד על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמד הגיע זמן שאתה מבקש לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו מה היום מיומים שאני מבקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו ירמיה איני יודע. הניחו משה והלך אצל מלאכי השרת שהיה מכיר אותן משעת מתן תורה, אמר להם משרתי עליונים כלום אתם יודעים מפני מה אני מתבקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו לו בן עמרם אי אתה יודע שבית המקדש חרב וישראל גלו, והיה צועק ובוכה עד שהגיע לאבות העולם, מיד אף הם קרעו בגדיהם והניחו ידיהם על ראשיהם והיו צועקים ובוכין עד שיערי בית המקדש, כיון שראה אותם הקדוש ברוך הוא מיד ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגר שק, ולאמלא מקרא שכתוב אי אפטר לאמרו, והיו בוכין והולכין משער זה לשער זה, באדם שמתו מוטל לפניהו, והנה הקדוש ברוך הוא סופד ואומר אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח.

...

מיד פתח אברהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבונו של עולם למאן שנה נתת לי בן, וכשעמד על דעתו והיה בחור בן שלשים ושבע שנים אמרת לי העלהו עולה לפני, ונעשיתי עליו באכזרי ולא רחמתי עליו, אלא

You not remember this on my behalf and have mercy on my descendants?'

Isaac began and said: 'Master of the universe, when my father said to me: "God, Himself, will see to the lamb for a burnt offering, my son" (Genesis 22:8), I did not delay fulfillment of Your words, and I was bound willingly upon the altar and extended my neck under the knife. Will You not remember this on my behalf and have mercy on my descendants?'

Jacob began and said: 'Master of the universe, did I not remain in Laban's house for twenty years? When I departed from his house, the wicked Esau encountered me and sought to kill my children, and I endangered my life on their behalf. Now they are delivered into the hand of their enemies like sheep to slaughter after I raised them like chicks and suffered the travails of child raising on their behalf, as most of my days I experienced great suffering for their sake. Will You not now remember this on my behalf to have mercy on my descendants?'

Moses began and said: 'Master of the universe, was I not a loyal shepherd over Israel for forty years? I ran before them like a horse in the wilderness, yet when the time came for them to enter the land, You decreed against me that my bones would fall in the wilderness. Now that they have been exiled you sent me to lament them and weep over them.' This is the parable that people say: From the goodness of my master it is not good for me, and from his evil it is bad for me...He also said before Him: 'Master of the universe, You wrote in Your Torah: "An ox or a sheep, it and its offspring you shall not slaughter on one day" (Leviticus 22:28). But have they not killed many, many children and their mothers, and yet You are silent!'

At that moment, Rachel our matriarch interjected before the Holy One blessed be He and said: 'Master of the universe, it is revealed before You that Your servant Jacob loved me abundantly and worked for my father seven years for me. When those seven years were completed and the time for my marriage to my husband arrived, my father plotted to exchange me with my sister for my husband. The matter was extremely difficult for me when I became aware of that plot, and I informed my husband and gave him a signal to distinguish between my sister and me so that my father would be unable to exchange me. Afterward, I regretted what I had done and suppressed my desire. I had mercy on my sister, so that she would not be led to humiliation. In the evening they exchanged me with my sister for my husband, and I transmitted to my sister all the signals that I had given to my husband, so that he would think that she is Rachel. Moreover, I entered beneath the bed on which he was lying with my sister. He would speak with her and she would be silent, and I would respond to each and every matter that he said, so that he would not identify my sister's voice. I performed an act of kindness for her, I was not jealous of her, and I did not lead her to humiliation. If I, who is flesh and blood, was not jealous of my rival, and I did not lead her to humiliation and shame, You who are a living and eternal merciful King, why were You jealous of idol worship that has no substance, and You exiled my descendants, and they were killed by sword, and the enemies did to them as they pleased?' Immediately, the mercy of the Holy One blessed be He was aroused and He said: 'For you, Rachel, I will restore Israel to its place.' That is what is written: "So said the Lord: A voice is heard in Rama, wailing, bitter weeping. Rachel is weeping for her children; she refuses to be

אני בעצמי כפתתי אותי, ולא תזכר לי זאת ולא תרחם על בני.

פתח יצחק ואמר רבונו של עולם, כשאמר לי אבא (בראשית כב, ח): אלהים יראה לו השה לעלה בני, לא עכבתי על דבריו ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צארי תחת הסכין, ולא תזכר לי זאת ולא תרחם על בני.

פתח יעקב ואמר רבונו של עולם, לא עשירים שנה עמדי בבית לבן, וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו הרשע ובקש להרג את בני ומסרתי עצמי למיתה עליהם, ועכשו נמסרו ביד אויביהם בצאן לטבחה, לאחר שגדלתיים כפארוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער גדול בנים, כי רב ימי הייתי בצער גדול בעבורם, ועתה לא תזכר לי זאת לרחם על בני.

פתח משה ואמר רבונו של עולם, לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיבנסו לארץ גורת עלי במדבר יפלו עצמותי, ועכשו שגלו שלחת לי לספד ולבכות עליהם, זהו המשל שאומרים בני אדם מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי...ועוד אמר לפניו רבונו של עולם, כתבת בתורתך (ויקרא כב, ח): ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, והלא כבר הרגו בנים ואמותיהם כמה וכמה ואתה שותק.

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבונו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתרה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתני לבעלי ומסרתי לו סימן שביכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאנותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתי לחרפה. ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתי לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקים, רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים גם כראונם. מייד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הודא הוא דכתיב (ירמיה לא, טו): בה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי ומרוזים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה

consoled for her children, as they are not” (Jeremiah 31:14). And it is written: “So said the Lord: Restrain your voice from weeping, and your eyes from tears, as there is reward for your actions.... And there is hope for your future, the utterance of the Lord, and your children will return to their borders” (Jeremiah 31:15–16).

כי איננו. וכתיב (ירמיה לא, טז): כֹּה אָמַר ה' מִנְעֵי קוֹלְךָ מִבְּכֵי וְעֵינֶיךָ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְעֻלָּתְךָ וְגו', וְכִתִּיב (ירמיה לא, יז): יֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרֵיֶיךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בְנֵים לְגְבוּלָם.

Jeremiah 31:15-17

(15) Thus said GOD:

A cry is heard in Ramah

Wailing, bitter weeping—

Rachel weeping for her children.

She refuses to be comforted

For her children, who are gone.

(16) Thus said GOD:

Restrain your voice from weeping,

Your eyes from shedding tears;

For there is a reward for your labor

—declares GOD:

They shall return from the enemy's land. (17) And there is hope for your future

—declares GOD:

Your children shall return to their country.

ירמיהו ל"א:ט"ו-י"ז

(טו) כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכֵי תִמְרוּרִים רָחֵל מִבְּכֵי עַל-בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל-בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנו: {ס}

(טז) כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעֵי קוֹלְךָ מִבְּכֵי וְעֵינֶיךָ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְעֻלָּתְךָ נְאֻם-יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: (יז) יֵשׁ-תִּקְוָה לְאַחֲרֵיֶיךָ נְאֻם-יְהוָה וְשָׁבוּ בְנֵים לְגְבוּלָם:

עץ יוסף על איכה רבה, פתיחתא כ"ד:ע"ט¹

כי יש שכר לפעולתך שמסרת הסימנים לאחותך. ובגמול זה ישובו בניך מארץ אויב. כי מדה נגד מדה לא בטלה וכשם שהוצאתך את אחותך מתוך ההפכה שאם הכיר בה יעקב היה מוציאה בחרפה. כך ישובו מארץ אויב. וכמו שסבלת תאותך והמתנת להיות ליעקב אחר נשואי לאה. כך יש תקוה לאחרייתך נאום ה' ושובו בנים שלך לגבולם:

Rashi on Jeremiah 31:15:2

Rachel weeping for her children The Midrash Aggadah states (see Lam. Rabbah Proem 24) that the Patriarchs and the Matriarchs went to appease the Holy One blessed be He concerning the sin of Manasseh who placed an image in the Temple but He was not appeased. Rachel entered and stated before Him “O Lord of the Universe, whose mercy is greater, Your mercy or the mercy of a flesh and blood person? You must admit that Your mercy is greater. Now did I not bring my rival into my house? For all the work that Jacob worked for my father he worked only for me. When I came to enter the nuptial canopy, they brought my sister, and it was not enough that I kept my silence, but I gave her my password. You, too, if Your children have brought Your rival into Your house, keep Your silence for them.” He said to her, “You have defended them well. There is reward for your deed and for your righteousness, that you gave over your password to your sister.”

רש"י על ירמיהו ל"א:ט"ו:ב'

רחל מבכה על בניה. מדרש אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפייס נכנסה רחל אמרה לפניו רבונו של עולם רחמי מי מרובים רחמיך או רחמי ב"ו הוי אומר רחמיך מרובים והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם אמר לה יפה למדת סנגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאחותך:

¹ Chanokh Zundel ben Yosef, d. 1867. He was a 19th-century talmudist from Bialystok. He wrote commentaries on Ein Ya'akov and Midrash Rabbah, among other works. His writing consists of summaries of earlier commentaries, alongside which he also incorporated his own novel interpretations.

יפה ענף על איכה רבה, פתיחתא כ"ד:י"ח²

אמר להן הקב"ה למה"ש וכו'. כל ספור זה עד סופו יראה שהיה להם בקבלה כל זה. ואפשר שהוא דרך מליצה מאת חז"ל להפליג בצער וקינה כדרך הקינות למרר בבכי. או לומר כי כן היה ראוי להעשות בצרה זו שיהיו האבות ומרע"ה מצטערין בה ומליצין עליהם כל אחד מצד זכותו. ועכ"ז לא הועילו לעוצם חטאתם וכאלו בא מרע"ה ורצה לעמוד בפרץ להצילם כמו שעשה במדבר ולא הועיל. והוא מ"ש אמר משה לירמיה לך לפני שאלך ואביאם וכו' עד יצתה בת קול וכו'. וכאלו הודיע לאבות המכות האכזריות שעשי בישראל. וכאלו צוה משה עליהם שלא יכו אותם מכות אכזריות ועכ"ז מרו את דברו. וכאלו קלל את השמש שלא היה ראוי לצאת ביום הזה מפני הפלגת הרעה שהיתה בו. לומר שמפני בחינות אלו היה ראוי שירוחם על ישראל ולא שוה לו כי חטאתם כבדה מאד ואין תקוה אלא מפני רחמי שמים שיקנא לארצו ויחמול על עמו ולא מפני זכותינו. ולזה הליץ מבקשת רחל בטענת רחמיה על אחותה שלא תצא בחרפה. כי היא לא חששה לכבודה ולא קנאה בה. וכן ראוי לה' לעשות והודאת ה' לה שבשבילה יחזיר ישראל למקומן לומר שבבחינת רחמיה בלבד הוא שיתן ה' תקוה לישראל ויעביר על אשר מרו ועצבו את רוח קדשו. וגם הכתוב רחל מבכה על בניה כבר תרגם המתרגם והמפרשים שהוא על בכיית עשרת השבטים בגלותם מא"י. והזכיר רחל שהיא אם אפרים שעשרת השבטים נקראו על שמו ואל תפלתה נעתר ה'. זה הוא תוכן המאמר הזה:

Genesis 30:1-2

(1) When Rachel saw that she had borne Jacob no children, she became envious of her sister; and Rachel said to Jacob, "Give me children, or I shall die." (2) Jacob was incensed at Rachel, and said, "Can I take the place of God, who has denied you fruit of the womb?"

בראשית ל':א'-ב'

(א) וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָהּ לְיַעֲקֹב וַתִּקְנָא רָחֵל בְּאֵחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבְהִילֵי בָיִים וְאִם־אֵין מִתְּנֶה אֲנִי: (ב) וַיַּחַר אֶף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן:

Genesis 31:19-21

(19) Meanwhile Laban had gone to shear his sheep, and Rachel stole her father's household idols. (20) Jacob kept Laban the Aramean in the dark, not telling him that he was fleeing, (21) and fled with all that he had. Soon he was across the Euphrates and heading toward the hill country of Gilead.

בראשית ל"א:ט-כ"א

(יט) וַלְבָן הֵלֵךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: (כ) וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֶבֶן הָאֲרָמִי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא: (כא) וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיֵּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנְּהָר וַיֵּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד:

Genesis 31:33-35

(33) So Laban went into Jacob's tent and Leah's tent and the tents of the two maidservants; but he did not find them. Leaving Leah's tent, he entered Rachel's tent. (34) Rachel, meanwhile, had taken the idols and placed them in the camel cushion and sat on them; and Laban rummaged through the tent without finding them. (35) For she said to her father, "Let not my lord take it amiss that I cannot rise before you, for I am in a womanly way." Thus he searched, but could not find the household idols.

בראשית ל"א:ל"ג-ל"ה

(לג) וַיָּבֵא לָבָן בְּאֵהָל יַעֲקֹב וּבְאֵהָל לֵאָה וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לֵאָה וַיָּבֵא בְּאֵהָל רָחֵל: (לד) וַרְחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתִּשְׁמֹם בְּבֵר הַגְּמֵל וַתִּשָּׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֵהָל וְלֹא מָצָא: (לה) וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אֶל־יְהוָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לְקוֹם מִפְּנֵיךָ כִּי־דָרַךְ נָשִׁים לִי וַיַּחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים:

² Shmuel Yaffe Ashkenazi, 1560 – 1580. Mostly known for his commentary on Midrash Rabbah, he was the leader of the Ashkenazi community of Constantinople. He also wrote on Aggadah, Torah, homelitics and issued responsa.